

УДК 351.74.08(477)«1960/1970»

DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2025.2.06>**ВОЛОДИМИР АНАТОЛІЙОВИЧ ГРЕЧЕНКО,**

доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра гуманітарних дисциплін та українознавства;

 <https://orcid.org/0000-0002-6046-0178>,
e-mail: grechenko18@gmail.com

**ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УРСР
НА ЗЛАМІ 60–70-Х РР. XX ст.**

У статті досліджено основні аспекти добору, підготовки та виховання кадрів міліції у 1969–1970 рр. Укомплектованість міліцейськими кадрами в УРСР у цей період загалом можна вважати задовільною, однак ситуація з їхнім якісним складом, рівнем спеціальної та вищої освіти, підвищенням кваліфікації, а також рівнем бойової та фізичної підготовки залишалася недостатньо належною. Певна частина начальницького складу органів внутрішніх справ станом на початок 1970 р. навіть не мала загальної середньої освіти. Значне відставання у підвищенні освітнього рівня працівників спостерігалось в карному розшуку, відділах боротьби з розкраданням соціалістичної власності та Державній автомобільній інспекції. Кількість працівників із вищою освітою в зазначених підрозділах зростала вкрай повільно й становила: у карному розшуку – 15,2 %, у відділах боротьби з розкраданням соціалістичної власності – 21,0 %, у Державній автомобільній інспекції – 9,3 %. Кожен другий міліціонер у республіці на початок 1970 р. не мав загальної середньої освіти, а в управліннях внутрішніх справ Івано-Франківської, Рівненської, Львівської, Тернопільської та Херсонської областей таких було до 75 %. Це були вкрай низькі показники, які не могли не позначитися на ефективності роботи цих підрозділів. Заняття зі службової підготовки в багатьох обласних управліннях внутрішніх справ проводилися нерегулярно та неорганізовано. Багато співробітників міліції не вміли влучно стріляти, не знали підстав для застосування зброї, не володіли прийомами самбо. Недостатньо проводилося групових вправ і тренувань з опанування методики профілактичної роботи, розкриття злочинів «по гарячих слідах», організації розшуку та затримання небезпечних злочинців. У підготовці дільничних інспекторів слабо використовувався передовий досвід кращих фахівців. Суттєві недоліки існували також в організації початкової підготовки новоприйнятих працівників міліції. Міністерство внутрішніх справ УРСР прагнуло покращити цю ситуацію, розглядаючи проблеми на засіданнях колегії, а також через видання спеціальних директив і вказівок. Однак упродовж 1969–1970 рр. реальних позитивних зрушень не відбулося. Керівництво Міністерства внутрішніх справ УРСР намагалося підвищити привабливість і престиж служби в міліції, зокрема шляхом удосконалення умов праці. Із цією метою було модернізовано однострій і відновлено нагородження нагрудним знаком «Відмінник міліції».

Ключові слова: Україна, 1960–1970 рр., Міністерство внутрішніх справ УРСР, міліція, кадри.

Оригінальна стаття

ВСТУП. Основою успішної діяльності будь-якої організації, працівники якої наділені правом у передбачених законом випадках застосовувати примусові заходи до осіб, що вчиняють правопорушення, є такі якості, як професіоналізм, дисциплінованість, старанність, чесність і відданість справі. Саме вони лежать в основі життєдіяльності працівника, виявляються і в повсякденній службі. У цьому контексті особливого теоретичного та практичного значення набувають питання формування кадрів системи органів внутрішніх справ. Сьогодні вже стало аксіомою, що кадровий потенціал є ключо-

вим чинником ефективності правоохоронної діяльності. На варті правопорядку стоять конкретні люди, і стан цього правопорядку безпосередньо залежить від того, наскільки чітко й сумлінно вони виконують свої службові обов'язки. До працівників Національної поліції нині висуваються підвищені вимоги. Принципові зміни соціально-політичних характеристик сучасного суспільства, необхідність зміцнення інституту державної служби, ускладнення й зростання обсягу завдань, що стоять перед поліцією, вплив російсько-української війни на криміногенну ситуацію, зміни у структурі

та динаміці злочинності – все це об'єктивно зумовлює потребу в оновленні та вдосконаленні механізмів формування поліцейських кадрів. Життя вимагає якісного вдосконалення роботи з особовим складом, охоплення всіх її аспектів – від етапу добору кадрів до постійної виховної та психологічної підтримки.

Важливо усвідомлювати, що багато нинішніх проблем не є принципово новими. Специфіка роботи працівників Національної поліції полягає в тому, що її базові риси залишаються незмінними впродовж тривалого часу. Саме тому звернення до історичного досвіду кадрової роботи в системі МВС є надзвичайно актуальним. Історичний досвід формування та функціонування органів внутрішніх справ має не лише науково-пізнавальне, а й велике практичне значення. Він дає змогу виявити закономірності, окреслити принципи та методи кадрової роботи у специфічних умовах служби, а також слугує підґрунтям для формування у співробітників поліції необхідних професійно-моральних якостей.

Деякі аспекти цієї проблеми знайшли своє часткове висвітлення в низці робіт вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, у роботах О. М. Бандурки (2022), монографії «На прапорі нашого університету “Знання. Закон. Честь. Перемога”» під керівництвом В. В. Сокурника (2024), науково-популярних нарисах «Міліція України: історичний нарис, портрети, події», написаному під керівництвом тодішніх керівників української міліції (Смирнов та ін., 2002), «Керівники Харківської міліції / поліції (1918–2021 рр.)» (Греченко, 2021), дисертаціях А. П. Чернеги (2008) та І. О. Лесь (2016), статтях В. О. Боняк (2024), В. А. Греченка (2024), О. Г. Бажана (2003), Н. М. Ярмиш та О. Н. Ярмиша (2023). Деякі цікаві замальовки, що стосуються історичного тла подій, представлено у книзі О. В. Гараня (2021) «Від Брежнєва до Зеленського: дилеми українського політолога», а також у працях зарубіжних науковців, зокрема С. Чу та Р. Денемарка (1996), Р. Г. Суни (2011), О. Семухіної та М. Рейнольдса (2013), С. Шаттенберг (2021). Проте в них розглядувана проблема вивчалася лише фрагментарно, тому її дослідження не можна вважати завершеним.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. *Мета* статті – дослідити основні аспекти підготовки кадрів для органів внутрішніх справ у 1969–1970 рр. Поставлена мета конкретизується в таких *завданнях*:

- висвітлити, яким був стан укомплектованості органів міліції у досліджуваний період;
- показати, як організовувалася службова підготовка співробітників міліції, якими були її основні недоліки;

– охарактеризувати основні заходи, які вживалися МВС УРСР для покращення бойової та фізичної підготовки в органах внутрішніх справ у цей період.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Під час дослідження окресленої проблематики насамперед застосовано методи індукції, дедукції та узагальнення. Метод індукції дав змогу проаналізувати історико-правові явища, рухаючись від конкретного до загального, коли загальні положення логічно виводилися з одиничних суджень. У статті цей метод базувався на спостереженнях, фактах і нашому досвіді в досліджуваній сфері, що згодом були узагальнені у висновках.

Метод дедукції забезпечив логічний перехід від загального до часткового: спочатку аналізувався стан об'єкта в цілому, а далі – його окремі складові. Дедуктивний підхід також застосовувався після накопичення та опрацювання емпіричного матеріалу з тематики дослідження для його систематизації та узагальнення результатів. Метод узагальнення використовувався для впорядкування опрацьованих матеріалів з метою формулювання висновків, вироблення рекомендацій та визначення шляхів підвищення ефективності правового регулювання діяльності органів охорони правопорядку в досліджуваному контексті.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Як і в попередні історичні періоди, кадрові питання у функціонуванні міліції в Україні залишалися надзвичайно актуальними і вимагали постійного розв'язання з метою покращення ситуації. Станом на 1 січня 1970 р. загальна укомплектованість кадрами органів внутрішніх справ становила 97,1 %, зокрема в міліції – 97,4 %. Із загального складу начальницьких кадрів 98,3 % мали вищу або середню освіту¹. Хоча рівень неуккомплектованості у 3 % може здаватися незначним, у деяких окремих підрозділах він міг мати відчутний вплив на ефективність роботи. Особливе занепокоєння викликало те, що близько 2 % начальницького складу на той момент не мали навіть середньої освіти. Така ситуація вже виглядала архаїчною та не відповідала сучасним вимогам до правоохоронної служби, попри те, що ці співробітники могли мати значний практичний досвід. Водночас варто зазначити, що система міліцейської освіти на той час була вже досить розвиненою, і за наявності бажання отримати необхідну освіту, принаймні в заочній формі, така можливість існувала.

¹ ЦДАГОУ (Центр. архів громадських об'єднань та українців). Ф. 1. Оп. 25. Спр. 393. Арк. 47–57.

Наприкінці 60-х рр. XX ст. кадрові апарати МВС – УВС, дорожніх і водних відділів міліції, як тоді було прийнято, діяли під пильним контролем і коригувальним керівництвом партійних та радянських органів. У цей період вони провели певну позитивну роботу з відбору кадрів до органів внутрішніх справ, зокрема з якісного оновлення персоналу за рахунок прийому нового поповнення, підвищення рівня спеціальної підготовки та культури, а також удосконалення професійної майстерності співробітників. Насамперед, відповідно до чинного на той час постулату кадрової політики, необхідно було зміцнити органи міліції й забезпечити належне втілення політики комуністичної партії, а також ідейно-політичне виховання працівників органів охорони правопорядку. Для цього передбачалося ширше залучення до їхніх лав комуністів і комсомольців. Отже, протягом 1969 р. до міліції було прийнято 9 378 комуністів та комсомольців.

Найбільш вимогливо проводився відбір кадрів на посади старшого і середнього начальницького складу та осіб із загальною середньою освітою для заміщення посад молодшого начальницького і рядового складу.

Для навчання молодих співробітників створювалися курси первинної підготовки, проводились навчальні збори при обласних управліннях. На курсах і зборах було навчено близько 10 тис. співробітників. Значна кількість працівників закінчила вищі та середні спеціальні навчальні заклади МВС та інших відомств, загальноосвітні школи та курси підвищення ділової кваліфікації. Удосконалювалися форми та методи практичного навчання співробітників у школах підвищення оперативної майстерності. Для посилення контролю за навчанням було запроваджено інспектування органів з бойової та службової підготовки особового складу.

Цілеспрямовано проводилася робота щодо відбору кандидатів на навчання до шкіл та училищ МВС СРСР, особливо організовано це було зроблено в управліннях внутрішніх справ (далі – УВС) Вінницької, Кіровоградської, Запорізької, Рівненської, Херсонської областей. Найактивніше здійснювалися заходи щодо зміцнення органів спеціалістами в УВС Волинської, Житомирської, Івано-Франківської, Миколаївської, Хмельницької областей та м. Києва, де кількість таких кадрів становила від 75 до 83 % від загальної кількості призначених на посади начальницького складу міліції та інших служб МВС УСРС, що, безумовно, слід вважати непоганим показником для того часу.

Регулярно проводилася атестація особового складу міліції, що сприяло глибшому вивченню кадрів, підвищенню їхньої відповідальності за роботу,

Однак основне завдання – покращення якісного складу кадрів за рівнем спеціальної та загальної освіти, вдосконалення їхньої професійної майстерності та підвищення культури в роботі – усе ще виконувалося незадовільно. Попри певне зростання загальної кількості фахівців вищої кваліфікації в органах республіки серед начальників міських і районних органів внутрішніх справ, лінійних відділів міліції, виправно-трудова колонії (далі – ВТК), їхніх заступників і працівників слідчих апаратів, низка обласних УВС не впоралася із завданням, визначеним у перспективному плані МВС УСРС.

Як і в попередні роки, поганою була ситуація з якісним складом за спеціальною освітою начальників міськрайвідділів внутрішніх справ УВС Вінницької, Київської та Херсонської областей, де кількість керівників з вищою освітою становила від 42 до 52 %. Серйозні недоліки допускалися деякими УВС у доборі кадрів на посади заступників начальників органів внутрішніх справ, лінійних відділів міліції та підрозділів ВТК, склад яких був безпосереднім резервом для висування керівників органів районної ланки.

Станом на початок 1970 р. 64,5 % заступників начальників міськрайорганів внутрішніх справ мали, як тоді писали в документах МВС УСРС, необхідну (тобто вищу і середню) освіту, а в УВС Житомирської, Кіровоградської, Одеської, Херсонської, Черкаської областей таких працівників була половина. Послаблення уваги до цих кадрів призвело до того, що починаючи з 1967 р. систематично зменшувалася кількість осіб, яких висували на посади начальників органів за рахунок їхніх заступників, що можна вважати негативним чинником.

Робота, спрямована на заміщення посад у слідчих апаратах фахівцями вищої кваліфікації, усе ще велася недостатньо активно, насамперед в УВС Вінницької, Ворошиловградської та Рівненської областей, де кількість слідчих із відповідною освітою у 1968–1969 рр. зросла незначно. Водночас в УВС Закарпатської, Кіровоградської, Тернопільської та Херсонської областей кількість таких співробітників навіть зменшилася.

Значне відставання у підвищенні освітнього рівня співробітників мало місце в карному розшуку, відділах боротьби з розкраданням соціалістичної власності (далі – ВБРСВ) та

Державній автомобільній інспекції (далі – ДАІ). Кількість працівників із вищою освітою в цих службах поповнювалося вкрай повільно і становила: 15,2 % – у карному розшуку, 21,0 % – у ВБРСВ та 9,3 % – у ДАІ. Це були дуже низькі показники, які не могли не вплинути на ефективність роботи цих підрозділів.

Неблагополучною залишалася ситуація в окремих УВС із заміщенням посад в основних службах міліції фахівцями середньої кваліфікації. Зокрема, спеціальної середньої освіти не мали третина працівників карного розшуку в УВС Одеської, Кримської, Дніпропетровської, Донецької та Чернівецької областей, а також така сама частка працівників ДАІ в УВС Полтавської, Івано-Франківської, Київської областей та співробітників апаратів ВБРСВ в УВС Херсонської області. Це були істотні показники, що, безумовно, негативно впливали на якість роботи відповідних служб і розслідування ними злочинів.

На той час не скрізь було вжито дієвих заходів до якісного покращення за спеціальною освітою кадрів начальників загонів ВТК та дільничних інспекторів міліції.

Очевидно, недостатніми виявилися і заходи, спрямовані на підвищення загальноосвітнього рівня рядового складу міліції. На початок 1970 р. кожен другий міліціонер у республіці не мав загальної середньої освіти, а в УВС Івано-Франківської, Рівненської, Львівської, Тернопільської та Херсонської областей таких працівників було до 75 %. Слід наголосити, що йдеться не про спеціальну середню, а саме про загальну середню освіту. Факт того, що до 75 % міліціонерів залишалися малограмотними (а інакше це не назвеш!), означав, що вони були потенційно приречені на помилки та недоліки у виконанні своїх службових обов'язків, які тісно пов'язані з життям і безпекою тисяч пересічних громадян. Незважаючи на це, УВС зазначених, а також Одеської, Чернігівської, Київської та деяких інших областей, у супереч категоричним вказівкам МВС СРСР та МВС УРСР, продовжували призначати на посади міліціонерів осіб без загальної середньої освіти.

З боку окремих керівників допускалися порушення встановленого порядку відбору кадрів, який передбачав прийом працівників зазвичай за направленнями трудових колективів із попереднім обговоренням кандидатур на партійних, комсомольських і профспілкових зборах. В управліннях міліції Одеської, Кримської, Чернігівської, Київської та Закарпатської областей у такий спосіб було прийнято від 24 до 39 % усього особового складу.

Вищезазначені дані та виявлені недоліки свідчили про те, що не всі керівники УВС та їхніх кадрових підрозділів виявили належну наполегливість у використанні наявних можливостей для якісного покращення кадрового складу, слабо організували та не завжди цілеспрямовано проводили відповідні заходи в цьому напрямі.

У 1969 р. дещо активніше почав проводитися відбір фахівців із народного господарства. Проте в УВС Кримської, Сумської та Одеської областей частка таких працівників становила відповідно від 16 % до 37 % від загальної кількості кадрів, прийнятих із народного господарства на посади начальницького складу. Незважаючи на вказівки МВС УРСР, окремі керівники органів допускали випадки призначення на службу осіб, підготовка яких не відповідала характеру покладених на них обов'язків. Іноді виявлялася поспішність у прийнятті рішень щодо можливості подальшої служби в органах внутрішніх справ молодих співробітників, які на початковому етапі не продемонстрували позитивних результатів. За наявності значної кількості вакантних посад їхнє комплектування, особливо на рівні рядового складу, у низці УВС областей здійснювалося несвоєчасно. Станом на той час від 80 до 250 посад залишалися вакантними в органах і підрозділах УВС Житомирської, Київської, Кримської, Ворошиловградської, Миколаївської, Одеської та Хмельницької областей.

Не було досягнуто докорінного поліпшення у стані службової дисципліни особового складу та дотримання законності в роботі органів охорони громадського порядку. У 1969 р. за різні порушення в дисциплінарному порядку було покарано близько 7 тис. співробітників. До кримінальної відповідальності притягнуто 125 працівників, з яких, зокрема, 36 – за грубі порушення законності, 43 – за автодорожні пригоди з тяжкими наслідками, 9 – за отримання хабарів.

Найбільш неблагополучною на той час була ситуація з вихованням кадрів в УВС Вінницької, Донецької, Одеської, Ворошиловградської, Харківської, Запорізької, Дніпропетровської, Кримської, Херсонської, Миколаївської, Чернівецької областей та в УВС м. Києва, де були зафіксовані факти грубих порушень законності, злочинних проявів та інших надзвичайних подій.

Серйозні недоліки мали місце в організації службової підготовки кадрів. Мало ще проявлялося ініціативи і творчості щодо впровадження нових, ефективних форм навчання особового складу. В органах і підрозділах

Кримської, Донецької, Сумської та інших областей багато співробітників не були навчені тактичним прийомам попередження і розкриття злочинів, практичному застосуванню оперативної та криміналістичної техніки.

В управліннях внутрішніх справ Дніпропетровської, Запорізької, Закарпатської, Житомирської та багатьох інших областей не була розвитку бойова і фізична підготовка. Не приділялося достатньої уваги вивченню прийомів самбо, в результаті співробітники не володіли прийомами самозахисту та затримання правопорушників. Погано було організовано вогневу підготовку. В управліннях внутрішніх справ Одеської, Миколаївської, Полтавської, Хмельницької, Дніпропетровської областей та в більшості дорожніх відділів міліції багато працівників не вміли стріляти. Це були дуже серйозні недоліки, які значно зменшували ефективність роботи працівників міліції, а в надзвичайних випадках зводили її практично до нуля.

Деякі обласні управління повільно вирішували питання початкової підготовки кадрів. В УВС Донецької, Дніпропетровської, Харківської областей та УВС м. Києва станом на початок 1970 р. залишилося понад 80 молодих співробітників у кожному управлінні, які не пройшли початкового навчання.

У зв'язку з вищевказаними недопрацюваннями Міністр внутрішніх справ УРСР І. Х. Головченко у своєму наказі «Про підсумки роботи з кадрами у 1969 році і заходи щодо поліпшення добору, розстановки та виховання кадрів в органах МВС УРСР» від 27 лютого 1970 р. дав вказівку начальникам УВС областей, дорожніх та водних відділів міліції вжити заходів для усунення наявних недоліків і забезпечити докорінне поліпшення роботи з кадрами: «Головними завданнями роботи з кадрами вважати: подальше покращення якісного складу кадрів за спеціальною освітою та насамперед начальників міських, районних, лінійних органів, виправно-трудових установ, їхніх заступників, інспекторського складу карного розшуку, ВБРСВ, слідства та інших основних служб МВС; здійснення суворого контролю над виконанням перспективного плану зміцнення кадрів, всебічне підвищення культурного рівня працівників; рішуче викорінення фактів порушень соціалістичної законності у роботі органів, недобросовісного ставлення до виконання службових обов'язків, провин та аморальних проявів серед особового складу»¹.

¹ Про підсумки роботи з кадрами у 1969 році і заходи щодо поліпшення добору, розстановки і

Гострота кадрової проблеми в міліції стимулювала заходи для поліпшення підготовки фахівців вищої та середньої кваліфікації в навчальних закладах республіки. Так, 21 серпня 1969 р. МВС УРСР спрямувало вказівку всім обласним УВС із цього питання. У ній, зокрема, зазначалося, що в 1969 р. органи МВС УРСР отримали 359 випускників факультету заочного навчання Київської вищої школи міліції та 584 випускники заочних відділень середніх спеціальних навчальних закладів системи МВС СРСР. Державні іспити засвідчили подальше поліпшення якості підготовки фахівців без відриву від роботи.

У цій вказівці МВС УРСР зазначалося, що навчальні заклади системи МВС СРСР продовжують спрямовувати зусилля на подальше покращення навчально-виховної роботи зі слухачами-заочниками. Так, у Київській вищій школі міліції було проведено теоретичні конференції слухачів та науково-методична конференція професорсько-викладацького складу за участю представників інших вищих навчальних закладів системи МВС СРСР з питань удосконалення методики навчання та виховання заочників. З метою надання допомоги слухачам у 1969/1970 навчальному році було здійснено близько 200 виїздів викладачів на місця та видано низку навчально-методичних посібників тощо.

Однак подальшому покращенню якості підготовки фахівців без відриву від роботи суттєво перешкоджали серйозні недоліки в організації заочного навчання начальницького складу. Враховуючи гостру потребу в кадрах юристів вищої кваліфікації, Київська вища школа міліції пішла назустріч клопотанням органів комплектування, прийнявши у 1968–1969 рр. на заочне навчання всіх кандидатів, які склали вступні іспити. Але попередні підсумки цього навчального року свідчили про те, що ще багато заочників, особливо з першого курсу, недостатньо самостійно готувалися до іспитів, а низка начальників органів МВС незадовільно виконували вимоги про створення співробітникам необхідних умов для навчання і, ба більше, не забезпечували їхню явку на екзаменаційні сесії. Здебільшого з цих причин лише в Київській вищій школі міліції в 1968/1969 навчальному році 20 % заочників

виховання в органах МВС УРСР : наказ Міністра внутрішніх справ УРСР І. Х. Головченка від 27.02.1970 // Історія міліції України в документах та матеріалах : у 3 т. / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьєв. Київ : Генеза, 2000. Т. 3: 1946–1990. С. 121–124.

першого курсу (набір 1968 р.) з УВС Вінницької, Миколаївської, Одеської, Київської, Харківської, Херсонської, Черкаської та інших областей було залишено на другий рік навчання, а 38 осіб відраховано за неуспішністю. У 1969 р., попри деяке поліпшення заочного навчання на старших курсах, стан навчання першокурсників (набір 1969 р.), як і раніше, залишався недостатньо задовільним.

Незважаючи на вимоги та неодноразові нагадування співробітників Київської вищої школи міліції, понад 20 % заочників не виконали письмові роботи у встановлений термін; не з'явилося на сесію близько 30 % слухачького складу з УВС Кіровоградської, Одеської, Сумської, Харківської, Черкаської та інших областей, а багато хто з тих, хто прибув, показали на іспитах слабкі знання. Ці факти свідчили про те, що в деяких органах і підрозділах внутрішніх справ республіки явно недооцінювалася підготовка фахівців у системі заочного навчання, яке було істотним джерелом для корінного поліпшення якісного складу кадрів міліції.

Особливо слабо використовувалися можливості для підготовки спеціалістів у системі заочного навчання шкіл міліції та інших спеціальних середніх навчальних закладів системи МВС СРСР. Станом на 1 серпня 1969 р. серед начальницького складу міліції 40 %, а серед дільничних інспекторів – понад 70 % не мали спеціальної освіти, і лише 20 % з них навчалися.

Міністерство внутрішніх справ дало вказівку УВС усіх областей найближчим часом обговорити на засіданнях навчально-методичних комісій УВС, а в міськрайорганах та підрозділах внутрішніх справ – на нарадах (зборах) начальницького складу стан навчання заочників і конкретні заходи для його поліпшення. Рекомендувалося частіше практикувати заслуховування звітів слухачів про виконання ними навчальних планів, звертати особливу увагу на створення кращих умов для самостійної роботи заочників у міжсесійний період, а також, наскільки можливо, звільняти їх від виконання службових завдань у вихідні дні. Всім начальникам міськрайорганів та підрозділів було надано вказівку забезпечувати обов'язкову явку заочників на навчально-екзаменаційні сесії, а у разі неможливості їх відрядження вирішувати ці питання лише з керівниками УВС. З метою забезпечення кращої явки заочників на екзаменаційні сесії вважалося доцільним надавати додаткові відпустки заочникам на підставі викликів шкіл та училищ наказом управління, дорожнього та водного відділу міліції.

Вказувалося також на необхідність підвищити персональну відповідальність заочників за навчання у Київській вищій школі міліції та інших навчальних закладах МВС СРСР, роз'яснивши їм, що наполегливе підвищення політичних та спеціальних знань є не лише їхньою особистою справою, а й найпершим службовим обов'язком. З метою стимулювання заочного навчання співробітників найкращих слухачів за вміле поєднання навчання з роботою всіляко заохочували, широко пропагуючи їхній досвід серед особового складу. На заочне навчання до навчальних закладів системи МВС СРСР рекомендували тільки перспективних співробітників, які працювали на посадах, що підлягають заміщенню спеціалістами, або можуть бути висунуті на ці посади.

У процесі відбору працівників на заочне навчання у 1969 р. передбачили максимальне використання можливостей підготовки фахівців середньої кваліфікації у школах міліції, пожежно-технічних училищах та школах начальницького складу МВС СРСР.

Кандидатам, рекомендованим на заочне навчання до вищих шкіл МВС СРСР, обов'язково надавали додаткові 30-денні відпустки, під час яких організували заняття з підготовки до конкурсних вступних іспитів, використавши для цього місцеві можливості. Вживалися також заходи щодо створення необхідних умов для підготовки до вступних іспитів співробітникам, які вступають на заочні відділення середніх спеціальних навчальних закладів МВС СРСР.

У зв'язку з тим, що питання про стан заочного навчання незабаром мало розглядатися на засіданні Колегії МВС СРСР, начальникам УВС облвиконкомів та Київського міськвиконкому, а також дорожніх і водних відділів міліції приписувалося подати до МВС УРСР пропозиції щодо подальшого поліпшення підготовки без відриву від роботи в навчальних закладах системи МВС СРСР¹.

Удосконалення бойової та службової підготовки кадрів постійно перебувало в центрі уваги керівництва Міністерства, що видно з вищенаведених документів, а також наступних, оскільки на цій ділянці роботи існували суттєві недоліки, які істотно впливали на ефективність усієї роботи міліції. Так, 21 серпня 1969 р. МВС УРСР надіслало начальникам УВС виконкомів обласних і Київського міськвиконкому, начальникам дорожніх і водних відділів міліції, начальникам управлінь і відділів

¹ ГДА МВС України (Галузевий держ. архів МВС України). Ф. 46. Оп. 1. Спр. 649. Арк. 27–30.

МВС УРСР вказівку про поліпшення бойової та службової підготовки кадрів органів МВС УРСР. У ній, зокрема, зазначалося, що в наказі МВС СРСР від 19 травня 1969 р. № 0355 відзначалися серйозні недоліки та прорахунки в початковій, бойовій і службовій підготовці кадрів, які ще не були повністю усунені в органах МВС УРСР.

Тому приписувалося стан початкового навчання, службової підготовки та перепідготовки кадрів і заходи щодо покращення цієї роботи обговорити на постійно діючих нарадах при начальниках обласних управлінь, дорожніх та водних відділів міліції. До 1 вересня 1969 р. в апараті МВС УРСР, обласних управлінь, дорожніх і водних відділах міліції та низових підрозділах скомплектувати навчальні групи зі службової підготовки кадрів за принципом – начальник навчає своїх підлеглих. Крім того, до 20 вересня 1969 р. приписувалося внести до МВС УРСР пропозиції щодо запровадження в органах та установах внутрішніх справ із кількістю особового складу 75 і більше осіб (у межах штатної чисельності та фонду заробітної плати) посади інспекторів бойової та службової підготовки. Зобов'язати начальників невеликих за чисельністю підрозділів покласти обов'язки щодо організації бойової та службової підготовки кадрів на одного з найбільш підготовлених інспекторів.

Вказувалося також на потребу до початку навчального року вирішити питання щодо зміцнення навчально-методичних комісій УВС за рахунок поповнення їх керівними працівниками та представниками навчальних закладів, навчальних пунктів, загонів і співробітників, які мають необхідну теоретичну підготовку та досвід оперативно-службової роботи. Слід було також підвищити роль навчально-методичних комісій щодо надання ними необхідної методичної допомоги керівникам органів у навчанні особового складу.

На основі програм, виданих МВС УРСР та МВС СРСР, приписувалося розробити до початку навчального року необхідні методичні документи та тематичні плани щодо навчання інспекторського складу в школах підвищення оперативної майстерності та групах службової підготовки кадрів органів та підрозділів. При розробленні тематичних планів і програм потрібно було врахувати місцеві особливості та специфіку роботи з боротьби зі злочинністю, охорони правопорядку, перевиховання засуджених і боротьби з пожежами; ширше використовувати в навчанні особового складу практичні заняття, групові вправи, оперативні (штабні) тренування, оперативні навчання та

ігри. Поряд із груповими ввести заняття з індивідуальних планів зі складанням заліків (з урахуванням потреби в тому чи іншому виді підготовки)¹.

Як бачимо, у цьому документі містилися вказівки щодо конкретних напрямів поліпшення роботи та пропонувалася низка організаційних заходів для її реалізації.

Проте ситуація з удосконаленням бойової та фізичної підготовки співробітників органів внутрішніх справ не покращувалася. Тому майже через рік після попередньої вказівки, 17 липня 1970 р., МВС УРСР надсилає начальникам УВС облвиконкомів, начальникам дорожньої і водних відділів міліції директиву «Про заходи щодо поліпшення бойової і фізичної підготовки особового складу». У ній, зокрема, зазначалося, що проведеними МВС УРСР та Уккрандою «Динамо» перевіркою виявлено серйозні недоліки в організації бойової та фізичної підготовки особового складу органів і підрозділів внутрішніх справ. В управліннях внутрішніх справ Закарпатської, Черкаської, Вінницької, Житомирської областей час, відведений на фізпідготовку, повністю не використовувався. У деяких підрозділах Вінницької області ці заняття проводилися не щотижня, а лише один раз на місяць, що було грубим порушенням інструкцій. В управліннях внутрішніх справ Миколаївської, Тернопільської, Дніпропетровської та інших областей замість відпрацювання програмних нормативів заняття обмежувалися спортивними іграми (волейбол, баскетбол), катанням на човнах (!) та ранковою зарядкою. Натомість мало приділялося уваги самбо, що було дуже серйозним недопрацюванням, легкої атлетиці, плаванню та іншим прикладним видам підготовки. Серйозні недоліки були і в організації вогневої підготовки. Стрілецькі заняття з особовим складом проводилися час від часу; патрони, що відпускалися на навчальні стрільби, не використовувалися. Багато працівників не вміли стріляти, що зараз виглядає дуже дивним, але тоді застосування зброї обмежувалося, хоча це й не виправдовує тих співробітників, які не навчилися стріляти. На республіканському семінарі-наradі заступників начальників міськрайорганів та інструкторів УВС з політико-виховної роботи, що відбулася в м. Києві, із 230 стріляючих 162 співробітники не виконали вправу № 1 КС-1969 р. з пістолета Макарова, зокрема 68 осіб взагалі не влучили в ціль. Особливо слабку підготовку продемонстрували

¹ ГДА МВС України. Ф. 46. Оп. 1. Спр. 626. Арк. 94–98.

працівники УВС Житомирської, Закарпатської, Кіровоградської, Миколаївської, Херсонської та Черкаської областей, жоден з яких не виконав вправу.

Опитування учасників семінару-наради показало, що заняття з вогневої підготовки, по суті, не були з ними організовані. У деяких підрозділах було погано налагоджено облік занять та відвідуваність їх працівниками. Причини відсутності працівників не з'ясовувалися та в журналах обліку не вказувалися. Незадовільно було організовано прийом заліків від працівників за нормативами фізичної підготовки, передбаченими інструкцією № 103-68р. В Управлінні внутрішніх справ Вінницької області було прийнято лише залік з лижної підготовки, та й то не від усіх співробітників. Слід при цьому зазначити, що все-таки лижна підготовка не мала першочергового значення для бойової та фізичної підготовки працівників міліції, оскільки йшлося не про регіон Крайньої Півночі, де снігове покриття лежить багато місяців.

В окремих підрозділах навчальні групи були укомплектовані лише за віком співробітників, без урахування стану їхнього здоров'я. Не було усунуто недоліки й у спортивно-масовій роботі. У колективах мало проводилося спортивних змагань, охоплення ними співробітників було украй низьким. Систематична робота з інструкторами, що працювали на громадських засадах, була відсутня.

Враховуючи ці серйозні недоліки, МВС УРСР приписувало місцевим органам внутрішніх справ «вжити рішучих заходів щодо усунення наявних недоліків, поліпшення бойової та фізичної підготовки особового складу та покращення контролю за цією роботою»¹.

Але, як показують наступні документи, для покращення ситуації цього документа виявилось замало. Тому питання про підсумки бойової і службової підготовки особового складу республіки та завдання з її вдосконалення стало предметом розгляду Колегії МВС УРСР 26 жовтня 1970 р.

Обговоривши підсумки перевірок бойової та службової підготовки кадрів в органах внутрішніх справ УРСР у 1969/1970 навчальному році, Колегія МВС УРСР зазначала, що поряд з деякими позитивними фактами у навчанні особового складу були серйозні недоліки, які негативно впливали на їхню роботу. Деякі керівники підрозділів, особливо районної ланки, ще мало приділяли уваги самостійній роботі з

підвищення своїх правових і спеціальних знань та не брали безпосередньої участі в навчанні підлеглих. У деяких органах УВС м. Києва, Івано-Франківської області, виправно-трудовах установах Донецької області навчання особового складу перебувало в занедбаному стані.

Школи підвищення оперативної майстерності не повною мірою вирішували покладені на них завдання з підготовки справжніх майстрів розшуку і слідства. У навчанні оперативного складу та інших співробітників мало приділялося уваги оволодінню оперативно-технічними та спеціальними хімічними засобами. В органах внутрішніх справ Закарпатської, Івано-Франківської, Київської, Кримської, Сумської та інших областей багато працівників не знали методики застосування цих засобів у боротьбі зі злочинністю та у практичній роботі їх не використовували.

Одним із суттєвих недоліків у навчанні кадрів, як і раніше, була низька якість багатьох занять. Недостатньо проводилося групових вправ та оперативних тренувань із навчання співробітників умілому проведенню профілактичної роботи, розкриттю злочинів «по гарячих слідах», організації розшуку та затримання небезпечних злочинців. У навчанні дільничних інспекторів слабо використовувався передовий досвід роботи кращих дільничних, які досягли високих показників у службовій діяльності. Не в усіх УВС областей проводилися куштові семінари й обласні збори дільничних інспекторів.

Серйозного поліпшення, як і раніше, вимагала організація бойової та фізичної підготовки особового складу. В управліннях внутрішніх справ Закарпатської, Івано-Франківської, Дніпропетровської, Київської та інших областей рідко проводилися тренувальні заняття з вогневої та фізичної підготовки, багато співробітників не вміли влучно стріляти, не знали досконало матеріальну частину зброї, правила і підстави її застосування, не володіли належною мірою прийомами самбо. Тобто називаються ті самі недоліки, що й в попередніх документах, які не було усунуто. Звичайно, подолати їх за досить короткий термін було важко, але якихось позитивних зсувів у цьому напрямі за останній рік Колегія МВС УРСР не відзначала.

Несприятливе становище склалося в республіці і з початковою підготовкою новоприйнятих працівників. Станом на 1 жовтня 1970 р. близько 2 тис. молодих співробітників не пройшли початкового навчання, зокрема 132 особи, прийняті на роботу в 1969 р. Ненавчених співробітників в УВС нараховувалося: у

¹ ГДА МВС України. Ф. 46. Оп. 1. Спр. 650. Арк. 82–84.

Донецькій області – 308 осіб, Харківській – 216 осіб, Дніпропетровській – 165 осіб, Ворошиловградській – 102 особи, Кримській – 101 особа та м. Києві – 153 особи. Вони не були допущені до самостійного виконання службових обов'язків і не залучалися до активної боротьби зі злочинністю. Управління внутрішніх справ Дніпропетровської, Ворошиловградської, Хмельницької, Вінницької, Івано-Франківської областей систематично не виконували планів МВС УРСР щодо направлення співробітників на курси підвищення кваліфікації та навчальні збори при школах та училищах МВС СРСР.

Зазначені недоліки, як констатувала Колегія, були наслідком слабого контролю та низької вимогливості керівництва УВС до начальників органів та підрозділів з питань організації навчання особового складу. У деяких УВС було знижено роль навчально-методичних комісій, які не надавали необхідної допомоги нижчим підрозділам у навчанні співробітників; доповіді керівників органів на засіданнях цих комісій не обговорювалися.

Окремі обласні УВС не вживали належних заходів для зміцнення апаратів підготовки. У Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Чернівецькій областях ці апарати використовувалися не за призначенням, а в УВС Волинської, Рівненської, Тернопільської, Херсонської та Чернігівської областей замість зміцнення вони були скорочені за чисельністю. Внаслідок цього співробітники відділень підготовки до міських та районних органів виїжджали лише час від часу, наявні там недоліки не виявляли, отже, не вживали заходів щодо їхнього усунення.

Колегія МВС УРСР постановила: «Начальникам УВС облвиконкомів, дорожніх та водних відділів міліції вжити заходів щодо усунення недоліків та покращення організації початкової, бойової і службової підготовки кадрів органів внутрішніх справ; розглянути та вирішити питання про створення навчально-методичних кабінетів, оперативно-довідкових бібліотек в УВС облвиконкомів та спеціалізованих класів у органах та підрозділах. Обладнати спортивні майданчики та стрілецькі тири для проведення занять з особовим складом з бойової та фізичної підготовки»¹.

Як бачимо з вищенаведених документів, у підготовці кадрів для органів внутрішніх справ у 1969–1970 рр., особливо з бойової і фізичної підготовки, були серйозні недоліки, які практично не були усунуті упродовж цього

періоду і «кочували» з одного документа, виданого МВС УРСР з цього приводу, до іншого фактично без змін.

Попри недоліки в підготовці кадрів, більшість працівників міліції сумлінно виконувала свої службові обов'язки, а в необхідних випадках виявляла мужність і самовідданість. З метою відзначення кращих працівників органів внутрішніх справ МВС СРСР знову відновило нагородження нагрудним знаком «Відмінник міліції». Він був вперше заснований наказом Міністерства внутрішніх справ СРСР від 23 грудня 1953 р. № 246, але потім у зв'язку з реорганізацією МВС в Міністерство охорони громадського порядку (союзне міністерство не функціонувало в 1960–1968 рр.) цим знаком перестали нагороджувати. Наказом Міністра внутрішніх справ СРСР від 14 листопада 1969 р. № 386 знак «Відмінник міліції», зазнавши значних геральдичних змін, було започатковано знову; того ж дня було затверджено й Положення про нагрудний знак «Відмінник міліції». У цьому Положенні вказувалося, що цим нагрудним знаком нагороджуються особи вищого, старшого, середнього, молодшого начальницького та рядового складу міліції, позавідомчої охорони та інших служб, що сприяють покращенню роботи міліції, які прослужили в органах МВС не менше двох років, показують приклад вірного служіння Батьківщині; виявляють ініціативу і винахідливість, сміливість і рішучість в охороні громадського порядку та боротьбі зі злочинністю; досконало опанували професійну майстерність; мають високу культуру; постійно підвищують свою службову кваліфікацію, політичний та загальноосвітній рівень.

Нагрудним знаком «Відмінник міліції» мали право нагороджувати Міністр внутрішніх справ СРСР та його заступники, начальник Спеціального управління міліції МВС СРСР, міністри внутрішніх справ союзних та автономних республік, начальники УВС крайвиконкомів, начальники дорожніх відділів (управлінь) міліції, начальники вищих та середніх спеціальних навчальних закладів системи МВС.

Позбавлення нагрудного знака «Відмінник міліції» повинно було відбуватися на підставі наказів керівників органів МВС, яким було надано право нагороджувати знаком, за рішенням суду честі начальницького складу, товариського суду молодшого начальницького та рядового складу за порушення соціалістичної законності, грубе порушення дисципліни та недостойну поведінку.

¹ ГДА МВС України. Ф. 46. Оп. 1. Спр. 652. Арк. 14–18.

² Положення «Про нагрудний знак “Відмінник міліції”» // Міністерство внутрішніх справ

Знак «Відмінник міліції» став наймасовішою з відомчих нагород радянської міліції.¹

У цей час були також було вжито заходів із поліпшення забезпечення співробітників міліції речовим майном та відбулися зміни в однострої. Це мало на меті покращити умов праці міліціонерів та надати більшої привабливості їхньому зовнішньому вигляду. 16 травня 1969 р. Рада міністрів СРСР ухвалила Постанову «Про зміну форми одягу та норм постачання речовим майном особового складу міліції». У цій Постанові, зокрема, зазначалося, що зміна однострою відбулася на пропозицію МВС СРСР. Для особового складу міліції був введений однострій темно-сірого кольору замість синього; двобортне вовняне пальто – замість шинелі; літні та зимові вовняні кітелі та штани повсякденні – замість кітелів та штанів повсякденних і парадно-вихідних (для комісарів міліції вводився парадно-вихідний однострій замість вихідного).

Були затверджені та введені в дію з 1 січня 1970 р. нові норми постачання речовим майном особового складу міліції МВС СРСР. Крім того, МВС СРСР було дозволено видавати в необхідних випадках працівникам міліції, перелік посад та чисельність яких встановлюються цим Міністерством, замість форменого однострою цивільний одяг або гроші на його придбання в розмірі вартості однострою, що належало їм за нормами¹.

У газеті «Радянський міліціонер» від 27 грудня 1969 р. було вміщено роз'яснення щодо нового однострою працівників міліції та правил його носіння. Для комісарів міліції встановлювався парадно-вихідний і повсяк-

денний, для іншого начальницького і рядового складу – повсякденний однострій. Кожен вид однострою мав два види: літній і зимовий. Парадно-вихідний однострій мав носитися в день святкування річниці Великої жовтневої соціалістичної революції (7 листопада), День міжнародної солідарності трудящих (1 травня), День Перемоги (9 травня), День радянської міліції, під час вручення прапорів гарнізонам міліції, прийняття присяги особовим складом міліції, одержання урядових нагород і в інших випадках, коли надходив наказ бути в парадно-вихідному однострої. Дозволялося носіння парадно-вихідного однострою під час відвідування театрів. Старший, середній, молодший начальницький і рядовий склад міліції, а також курсанти шкіл міліції повинні були носити в цих випадках повсякденний однострій (за сезоном) з білою сорочкою. Повсякденний однострій мав носитися під час несення служби².

ВИСНОВКИ. Отже, укомплектованість кадрами міліції УРСР на зламі 60-70-х рр. XX ст. можна вважати задовільною, але ситуація з їхнім якісним складом, рівнем спеціальної та вищої освіти, підвищенням кваліфікації цих кадрів, рівнем їхньої бойової та фізичної підготовки залишалася недостатньо належною. Певна частина начальницького складу органів внутрішніх справ станом на початок 1970 р. навіть не мала загальної середньої освіти. Заняття зі службової підготовки в більшості УВС областей проходили нерегулярно і недостатньо організовано. Значна частина співробітників міліції не вміла влучно стріляти, не знала підстав застосування зброї, не володіла прийомами самбо. Мало проводилося групових вправ та оперативних тренувань з навчання співробітників багатоаспектному проведеному профілактичної роботи, розкриттю злочинів «по гарячих слідах», організації розшуку та затримання небезпечних злочинців. У навчанні дільничних інспекторів недостатньо використовувався передовий досвід роботи кращих дільничних. Суттєві недоліки були в міліції з організацією початкової підготовки новоприйнятих працівників.

Міністерство внутрішніх справ УРСР намагалось покращити цю ситуацію, розглядаючи це питання на своїй Колегії та акцентуючи на ньому у своїх документах, але, незважаючи на це, упродовж 1969–1970 рр. фактично ніяких позитивних змін досягнуто не було.

України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.): наук. вид. : у 6 т. / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Н. Ярмиш, В. О. Криволапчук та ін. ; за заг. ред. А. Б. Авакова. Київ : Мачулін, 2016. Т. 7: Міністерство внутрішніх справ Української РСР у період загострення кризи радянської системи і перебудови (9 грудня 1968 р. – 23 серпня 1991 р.). Київ : Мачулін, 2017. С. 102–103.

¹ Про зміну форми одягу та норм постачання речовим майном особового складу міліції міністерства внутрішніх справ СРСР : постанова Ради міністрів СРСР від 16.05.1969 // Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.): наук. вид. : у 6 т. / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Н. Ярмиш, В. О. Криволапчук та ін. ; за заг. ред. А. Б. Авакова. Київ : Мачулін, 2016. Т. 7: Міністерство внутрішніх справ Української РСР у період загострення кризи радянської системи і перебудови (9 грудня 1968 р. – 23 серпня 1991 р.). Київ : Мачулін, 2017. С. 45.

² Про нову форму радянської міліції та правила її носіння. *Радянський міліціонер*. 1969. 27 груд.

Керівництво МВС УРСР намагалося вдосконалити умови служби в міліції, зробити її привабливішою та престижнішою для того, щоб закріпити кадри. Із цією метою покращувався однострій, було відновлено нагородження нагрудним знаком «Відмінник міліції».

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Бажан О. Процес десталінізації та зміни в діяльності карально-репресивних органів в Україні (50–60-ті роки XX ст.). *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. 2003. № 8. С. 435–444.
2. Бандурка О. М. Секретарі, наркоми, міністри внутрішніх справ України в 1917–2022 роках : монографія. Харків : Майдан, 2022. 544 с.
3. Боняк В. О., Греченко В. А. Підготовка кадрів для органів охорони правопорядку в Українській РСР у 1956–1962 рр. (на прикладі міліції). *Науковий вісник Дніпровського університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 37–44. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2024-2-37-36>.
4. Гарань О. В. Від Брежнєва до Зеленського: дилеми українського політолога. Київ : Стило, 2021. 250 с.
5. Греченко В. А. Формування кадрового складу міліції в 1960-ті роки. *Право і безпека*. 2024. № 3 (94). С. 56–66. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.3.05>.
6. Керівники Харківської міліції / поліції (1918–2021 рр.): історико-правове дослідження / за заг. ред. В. А. Греченка. Харків : Майдан, 2021. 402 с.
7. Лесь І. О. Становлення та розвиток дисциплінарних правовідносин в органах міліції УСРР–УРСР (1919–1991 рр.) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2016. 218 с.
8. Смирнов Ю. О., Михайленко П. П., Святоцький О. Д., Ануфрієв М. І. Міліція України: історичний нарис, портрети, події / за заг. ред. Ю. О. Смирнова. Київ : Ін-Юре, 2002. 888 с.
9. Сокурєнко В. В., Греченко В. А. На прапорі нашого університету «Знання. Закон. Честь. Перемога» : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2024. 580 с.
10. Чернега А. П. Правове регулювання діяльності органів міліції Української РСР у 1956–1985 рр. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2008. 21 с.
11. Ярмиш Н. М., Ярмиш О. Н. Кримінально-правова протидія злочинності на початку 1960-х років. *Європейські перспективи*. 2023. № 4. С. 45–54. DOI: <https://doi.org/10.32782/EP.2023.4.7>.
12. Schattenberg S. Brezhnev: The Making of a Statesman. London : Bloomsbury Publishing, 2021. 512 p.
13. Semukhina O. B., Reynolds K. M. Understanding the Modern Russian Police. New York : Routledge, 2013. 337 p.
14. Suny R. G. The Soviet experiment: Russia, the USSR, and the successor states. New York : Oxford University Press, 2011. 558 p.
15. The Underdevelopment of Development: Essays in Honor of Andre Gunder Frank / ed. by S. C. Chew, R. A. Denemark. London : Sage, 1996. 427 p.

Надійшла до редакції: 07.04.2025

Прийнята до опублікування: 11.06.2025

REFERENCES

1. Bandurka, O. M. (2022). *Secretaries, People's Commissars, Ministers of Internal Affairs of Ukraine in 1917–2022*. Maidan.
2. Bazhan, O. (2003). The process of de-Stalinization and changes in the activities of punitive and repressive bodies in Ukraine (1950s – 1960s). *Problems of Ukrainian History: Facts, Judgments, Searches*, 8, 435–444.
3. Boniak, V. O., & Grechenko, V. A. (2024). Training of personnel for law enforcement bodies in the Ukrainian SSR in 1956–1962 (on the example of the militia). *Scientific Bulletin of Dnipro State University of Internal Affairs*, 2, 37–44. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2024-2-37-36>.
4. Cherneha, A. P. (2008). *Legal regulation of the activity of police bodies of the Ukrainian SSR in 1956–1985* [Abstract of Candidate dissertation, Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine].
5. Chew, S. C., & Denemark, R. A. (1996). *The Underdevelopment of Development: Essays in Honor of Andre Gunder Frank*. Sage.
6. Grechenko, V. A. (2024). Formation of militia personnel in the 1960s. *Law and Safety*, 3(94), 56–66. <https://doi.org/10.32631/pb.2024.3.05>.
7. Grechenko, V. A. (Ed.). (2021). *Leaders of the Kharkiv Militia / Police (1918–2021): Historical and Legal Research*. Maidan.
8. Haran, O. V. (2021). *From Brezhnev to Zelensky: Dilemmas of a Ukrainian Political Scientist*. Stylos.
9. Les, I. O. (2016). *Formation and development of disciplinary legal relations in the police bodies of the Ukrainian SSR (1919–1991)* [Candidate dissertation, V. N. Karazin Kharkiv National University].
10. Schattenberg, S. (2021). *Brezhnev: The Making of a Statesman*. Bloomsbury Publishing.

11. Semukhina, O. B., & Reynolds, K. M. (2013). *Understanding the Modern Russian Police*. Routledge.
12. Smyrnov, Yu. O., Mykhailenko, P. P., Sviatotskyi, O. D., Anufriiev, M. I. (2002). Militia of Ukraine: historical sketch, portraits, events (Yu. O. Smyrnov, Ed.). In Yure.
13. Sokurenko, V. V., & Grechenko, V. A. (2024). *On the flag of our university "Knowledge. Law. Honor. Victory"*. TVORY.
14. Suny, R. G. (2011). *The Soviet experiment: Russia, the USSR, and the successor states*. Oxford University Press.
15. Yarmysh, N. M., & Yarmysh, O. N. (2023). Criminal law counteraction to crime in the early 1960s. *European Perspectives*, 4, 45–54. <https://doi.org/10.32782/EP.2023.4.7>.

Received the editorial office: 7 April 2025

Accepted for publication: 11 June 2025

VOLODYMYR ANATOLIIOVYCH GRECHENKO,

*Doctor of Historical Sciences, Professor,
Honored Education Worker of Ukraine,
Kharkiv National University of Internal Affairs,
Department of Humanities and Ukrainian Studies;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6046-0178>,
e-mail: grechenko18@gmail.com*

**TRAINING OF PERSONNEL FOR THE INTERNAL AFFAIRS AGENCIES
OF THE UKRAINIAN SSR AT THE TURN OF THE 1960S AND 1970S**

The article examines the main aspects of recruitment, training and education of militia personnel in 1969–1970. The staffing of the Ukrainian SSR militia in this period can be considered satisfactory, but the situation with their qualitative composition, the level of special and higher education, advanced training of these personnel, the level of their combat and physical training was not satisfactory enough. As of the beginning of 1970, a certain part of the senior staff of the internal affairs bodies did not even have a general secondary education. There was a considerable lag in raising the educational level of employees in the criminal investigation, departments for combating the theft of socialist property and the State Automobile Inspectorate. The number of officers with higher education in these services increased extremely slowly and amounted to 15.2 % in the criminal investigation department, 21.0 % in the departments for combating the theft of socialist property, and 9.3 % in the State Automobile Inspectorate. At the beginning of 1970, every second police officer in the republic did not have a general secondary education, and in the departments of internal affairs of Ivano-Frankivsk, Rivne, Lviv, Ternopil, and Kherson regions, the number was up to 75 %. These were very low figures, which could not but affect the efficiency of these units. In many regional internal affairs departments, training sessions were held irregularly and in a poorly organised manner. Many militia employees were not able to shoot accurately, did not know the grounds for using weapons, and did not know sambo techniques. There were few group exercises and operational training sessions to teach officers how to conduct multidimensional preventive work, solve crimes in hot pursuit, and organise the search for and detention of dangerous criminals. The training of district inspectors did not sufficiently use the best practices of the best district inspectors. There were significant shortcomings in the organisation of initial training for newly recruited police officers. The Ministry of Internal Affairs of the Ukrainian SSR tried to improve this situation by considering this issue at its board, emphasising it in special directives and instructions, but despite this, no positive changes were actually achieved in 1969–1970. The leadership of the Ministry of Internal Affairs tried to improve the conditions of service in the militia, to make it more attractive and prestigious in order to retain personnel. To this end, uniforms were improved, and the awarding of the badge "Distinguished Militia Officer" was restored.

Keywords: *Ukraine, 1960s–1970s, Ministry of Internal Affairs, militia, personnel.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Греченко В. А. Підготовка кадрів для органів внутрішніх справ УРСР на зламі 60–70-х рр. XX ст. *Право і безпека*. 2025. № 2 (97). С. 69–80. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2025.2.06>.

Citation (APA): Grechenko, V. A. (2025). Training of Personnel for the Internal Affairs Agencies of the Ukrainian SSR at the Turn of the 1960s and 1970s. *Law and Safety*, 2(97), 69–80. <https://doi.org/10.32631/pb.2025.2.06>.